

NOVICA

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v torek 31. oktobra 1854. **List 87.**

Nova vojska širokih in ozkih ogonov ali krajev.

Kakor ste pri nas še zmiraj dve stranki kmetovavcov, ena za široke, druga za ozke ogone ali kraje (Bifang-Ackerung), taka je tudi po Nemškem v nekterih krajih, čeravno se je večina umnih gospodarjev že zdavnej do dobrega prepričala, da se zemlja z veliko večjim dobičkom obdeluje na široke ogone, in so tedaj večidel slovó dali ozkim krajem.

Reči moramo, da z veliko radovednostjo smo vzeli unidan v roko 40. in 41. list kmetijskega časnika, ki ga česko gospodarsko društvo izdaja pod naslovom „Centralblatt für gesammte Landeskultur“, ko smo zagledali nadpis te pravde. Mikalo nas je slišati, kako se tam kmetovavci pričakajo in kako eden družega podajajo, ker gotovo je, da po pričkanju se vsaka stvar bolje pretrese, kakor brez pravde.

Čujmo vojsko!

Naj poprej pa moramo svojim bravcem povedati, da 16. veliki zbor nemških kmetovavcov je ostro grajal ozke ogone in jih edino le poterdil na takih njivah, kjer je rodovitna zemlja silo plitva. Zoper to grajo velikega zbora se je vzdignil vodja kmetijske šole v Weihestefanu na Parskem, slavni gosp. C. Helferich, in v časniku parskega kmetijskega društva se je potegnili za ozke ogone ali ozke kraje.

Berimo zdaj kako imenovani vodja Weihestefanske višje kmetijske šole zagovarja ozke ogone, in kako ga pretresa v omenjenem časniku „Centralblatt“ njegov nasprotnik. Zagovornik ozkih ogonov začne vojsko za ozke ogone takole:

„Da so ozki ogoni na težki mokri zemlji priporočila vredni, je dosta znano; toraj od tega nočem ničesar več govoriti; skusil bom le dokazati: ali res toliko dobrih in pridnih kmetovavcov okoli Nürnberga in Fürtha napčno ravna, da na svoji pešeni zemlji še zmiraj ozke ogone delajo po stari šegi od nekdej. Poprašal sem tedaj več pametnih kmetovavcov pri Nürnbergu: ali so že kdaj skusili široke kraje delati, in ali niso na širocih ogonih več žita pridelali, ker pri ozkih vselej en prazen razor ostane? Na prvo vprašanje so mi odgovorili, da so poskusili, — na drugo pa, da na ozkih ogonih so vselej več pridelali. Blizo Fürtha poznam tudi prav umnega gospodarja, ki ima več sto oralov zemlje, ki ni mogel iz začetka nič slišati od ozkih ogonov, zdej pa se je popolnoma prepričal, da so dobri. Kjer tako očitne skušnje govore, ne smé kmetijska učenost le zabavljati in zaničevati, temuč prizadevati bi si mogla, kako bi se dalo to spričati in razjasniti tudi z lučjo učenosti“. Tako govori prvo poglavje zagovornika ozkih ogonov.

Čujmo, kaj njegov nasprotnik k temu pravi v sledečem:

„Res je, da nekteri kmetovavci ozke ogone na težki in mokri zemlji priporočajo, ali mi vprašamo: koliko se ž njimi opravi? V veliki móci nič — kolikor pa v manjši mokroti koristijo, toliko in še dvakrat več pa škodujejo v dolgi suši. Za take mokre zemljiša je le en gotov pomoček, ki za vselej pomaga: in ta je — drenaža. Škoda, da naši kmetovavci v tem še niso tiste umnosti dosegli, kakor angleški, belgiški in drugi. — Dalje: kak kmetovavec zna „priden“ in „dober“ biti, pa vendar je enostransk v svoji razsodbi, posebno če je zaljubljen v stare šege. In večidel so naj huji v tem tisti, ki so prav „pridni“ in prav „dobri“ kmetovavci. Hebski kmet je priden in dober kmetovavec, pa skusi ga prepričati, da njegovo drevó s seženj dolgo in ravno dilo nič ne veljá, in reci mu, da ozki ogoni niso pametni, in daruj mu poverh še Švercovo drevo, da naj ž njim na ploč orje, — kaj ti bo na zadnje, z glavo majaje, rekel? „To ni za nas“. — In zakaj bi bili nürnbergski kmetje drugač? saj so jim sorodni! In če Vam je, gospod Helferich! kaj tacega tudi neki „umen“ kmetovavec blizo Fürtha rekel, so to le besede; bolj bi mu bili hvaležni, če bi nam bil natanko povedal: koliko je pri enaki posetvi na ozkih, in koliko na širocih ogonih pridelal, zakaj, kakor v zemljomerstvu ne veljajo dokazi le na videz ali na oči, ampak po natanjčni številni razmeri, tako tudi v kmetijstvu ne veljajo le poveršne, ampak natanjčne, večletne, primerjajoče skušnje. Le ker se nam take skušnje na znanje dajo, tam je potem učenosti lahka reč razjasniti in dokazati: zakaj je to tako in ne drugač. In res se moramo čuditi, da zamore vodja višje kmetijske učilnice s takimi pripovedkami zadovoljen biti, s kakoršnimi se dajo le stare babice prepričati, ne pa zvedeni možaki“.

Gospod zagovornik ozkih ogonov dalje govori:

„Če Rau v svojih bukvicah od falíškega kmetijstva pravi: „Pokaži mi plug tvoj, in povedal ti bom, kako šen kmetovavec si“, bo pač marsikterega kmetovavca krivo sodil. V zgor omenjenem kraji se nikjer ne vidi Švercov plug, ker ga za ozke ogone ne morejo rabiti. Nemški plug z dolgo, ravno dilo je tam navaden, in še dva takošna pluga imajo, da zamorejo ogonom pravo grivasto podobo dati, enega z daljo, družega s krajšo ravno dilo“.

Nasprotnik mu na to odgovori:

„Če bi hotel Rau po plugu soditi pridnost kmeta, bi se gotovo večkrat zlo zmotil, ker naj pridniši kmet zna naj okorniši plug imeti. Ne bo se pa Raumotil, če po plugu sodi razumnost kmeta; slab plug je gotovo znamenje slabounnega kmeta, če je tudi sicer priden in dober kmetovavec“.

„Res je, da Švercov plug ni za ozke ogone; na ozke ogone gotovo ni Šverc mislil, ko je svoj plug našel, pa tudi Pabst in Wekherlin ne, ko sta ga priporočala. Zatega voljo je bistri glavi še zmiraj pot odperta, da iznajde za ozke ogone

popolnoma pripravno drevo, če morebiti stari nemški z dolgo ravno dilo vendar naj popolnši ni!! Če se tam z nemškim plugom na nürnbergskim polji lahko orje in ga en sam konj vleče — kdo se bo temu čudil na tako lahki zemlji! Če pa s tim plugom v hebski okolici in na bližnjem Parskem le orati zamorejo, ako po dva ali celó čvetero volov vprežejo, in če še en gonjač mora zraven živine gori in doli koračiti, da se sprehaja pod milim nebom! moramo res milovati nedolžno živino, ki se tako terpinči, ne pa gospodarja, kteremu pameti manjka, da si ne omisli pluga, s kterim se lahko dela in postopača zraven živine treba ni. (Konec sledi.)

Starogodovinski pomenki.

Mitologiški kraji.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Še lepše se očituje častje Shivaizma gor po Ščavnici. Tam so Jamičarji po Shiva-tu, Jamatu *) Jamniku — jetniku pogubljenih. On je božanstvo mertvih in je jezdil na bisu (Büffel), zato so sosedi Jamičarjev Bisarjanci.

Shiva (ženska stran) pa je tudi imela dobre lastnosti, bila je kot Bhavany — Baba boginja ljubečih in se je velela Blaga in Draga, in glejte v sosesčini Jamičarjev in Bisarjancev Dragotince in Blaguše. Shiva je bila tudi boginja kupcev in se je velela Chati die Kaufmännin, in čudovitno zares! — poleg Dragotincev in Bisarjancev nahajamo Kupetince in na rimsko-slovenskih kamnih noriških in panonskih stotino imen Cupitius, Cupitianus, Cupetinus, Cupetina in celi rod Panoncov, to je, kupcov. Shiva se je tudi velela Rama, to je, radostna, in Sthana, to je, Stanislava (die Beständige); zato nahajamo v bližini Kupetincev Radince in Stanetince. Imela je kot črna boginja hude oči, zato so jej rekli Virobakša (slovenski virooka) in Trilokena, ker je tri oči imela; znamenito je tedaj viditi Okoslavce v sosesčini Očislavcov! Za temi pridejo Krabonošci (indiški Shiva suradhara, die Kuhträgerin), ker je krava njeni zaznamek; za Krabonošci so Juvanci (indiški juvan, latinski juvenis, juvenis, zato toliko slovenskih imen Juvančič), kteri se tudi velijo Ivanci (ker je *ju* = *i*, na priliko, jūnoh in žnoh, Jovan in Ivan). Za Ivanci so Stavničinci po Sthani — Stanislavi; za temi pridejo Ihovci in Ižmanci, ki so ime dobili po ihu, igu, to je, volu (jumentum, po pravem jugmentum).

Shiva se veli tudi Ishani dominatrix, imperans, Vladislava, Vladomira, Vlasta, — in glejte za Ižmanci Vlastomerce! Shiva se je tudi velel Čandrašekhara lunam gerens (in vertice, in capite), — zato nahajamo v sosesčini Vlastomercev Lunanoše!

Idimo zdaj od Ščavnice proti Pesnici. Tu se nam novo častje odpira. Shivin symbol kakor boginje pekla je tudi kôzel, kteri se veli tudi pri nas in ogerskih Slovencih cogelj (nemški Zagel, Zakel, kôza z dolgo volno), — zato se velijo sosedi Ivancev Cogotinci. Kôza se veli v Sanskritu čaga, in glejte ne daleč od Cogotincev Čagovce. Blizo Čagove nahajamo dve vesi Vishnuitov Verjane in Svinjarce, ter pa same Shivaite, Tèrbetince, Tèrnovce, Vitomarce, Biščane, Gočovce, Voličance — zgol častitelje tèra, vita, bisa, goča (gô sanskritski Ochs, od kodar slovenski gov, govedo) vola Shivatovega.

*) Od glagola indiškega jam, slovenski jamem, jeti; glej „Bopp: Gloss.“ sub voce. Pis.

Shiva se tudi veli Vila, kar Paulin prestavlja arcus, in glejte spet: Ločič in Vilovnjak se nahajata v bližini gore imenovanih vesnic. Dalje doli so spet tri vesnice, ktere so ime dobile po častju Shivatovem in sicer Savci, Vitjani in Tèrbetinci po Savi, vitu, tèru. So to skoro sosedne vesi, ki so jasna priča, kako skerbno so stari Slovenci razločevali imena. To ljubo žival, zaznamek božanstva njihovega, pa tudi njim naj boljše koristno so hotli prav lepo častiti, zato so kerstili z njenim imenom skor vsako ves, vodo in goro, ali za ložji razloček s sinonimnim izrazom.

Nahajamo še kraj Drave Muretince pe biku muri, dalje Sabovce in Svetlince, častitelje luči, svetlobe; sanskritski sabha, ktera beseda je nekđaj tudi Slovencom znana bila, kakor ime Sobot, Sobotica *) pričuje, v ktere bližini so Luče in Svičina koplja (kopalo, severnoslovenski kupalo je bil praznik letnega solnca), kar pa na častje luči, svetlobe opominja. Ne daleč od Sabovce so Tibelci, spet mitologiško ime, opominjajoče na boga Bela, Belina, kterege Tertulian tudi Tibelina imenuje, in ktero ni drugo božanstvo, kakor Rama, Čandra, to je, Radoslav beli bog, Radogost, svetli lučni bog. Blizo Sabovce pred pragom starega Petovia je Budina, občina, ki je ime dobila po častju Budata, predslednje avatare Višnutove.

Tudi v okolici mariborški nahajamo mitologiške imena kakor Radizel in Vilana, ne daleč od Vilane pa Lutomer, občino v frajhamski fari. Ime Lutomer se trikrat najde na noriških kamnih.

In tako bi znal dosti vesi, rečic, gor itd. imenovati, ktere imajo mitologiške imena, ali ostroumnemu čitatelju so že te zadosti. Ne vlada goli slučaj v tih imenih, temoč v njih genij starodavnih časov pihija s svojimi krili. Kako stare že so vse te vesi, ker so že davno pozabljene imena se še ohranile! Od dosta imen že narod slovenski pomena ne pozna, kakor, postavim, od „Savci“, „Vitjani“, „Vitomarci“, — al sosedi Tèrbetinci in kritično jezikoslovje nam njihov pomen razločuje. Ker še do dnešnjega dneva nahajamo toliko krajev, kteri imajo mitologiške imena, kdo bo še dvomil, da so imena Emona, Hemona, Aemona **) (na dravskem polju so še rodovine Emec), Celeja, Siscia, Varunum, Berunium, Upelae itd., tudi mitologiške in po tem takem djanski dokazi za naše terdenje. Ker jih še verh tega plastiški obrazi in simboli podpirajo, kdo more biti tako prederzen, da bi djal: vse to je celtiško, in naše terdenja so „ausschweifendste Ansichten“? ***)

Zivljenjepisje slavnih Slovanov.

Baron Čehovin.

Baron Čehovin, sedanji c. k. nadkojnik ulanov, je rojen v Branici na Krasu, blizo štiri ure od Tersta. Pred 27 leti, ko je bil še učenc na goriškem gimnazii, so ga vzeli v vojake, kakor več družih njegovih tovaršev.

Čehovin se je vseskoz izverstno obnašal. O začetku znane vojske v letu 1848 na Laškem, namreč potem, ko so, posebno v Milanu in v Benetkah, austrijski podložniki začeli protiviti zoper svojo vlado, pridruživši se bližnjim Piemontezom ali sardinskemu kralju Karlu Albertu, je bil Čehovin nadtopničar (Oberfeuerwerker),

*) Pri severnih Slovencih so Sobotki bili solnčni prazniki.

**) Ama, Ema se pri Čehih nahaja pod imenom Libuša, kakor Ishani, Lada, Ladislava Vladislava, Vladomira pod imenom Vlasta. Zmiraj jednaki duh, čeravno ni jednako ime! Pis.

***) Kakor unidan omenjeni kritikar K. (iz Gradca) v draždanškem „Correspondenz-Blatt“ blodi. Vred.

NOVIČE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 4. novembra 1854.

List 88.

Nova vojska širokih in ozkih ogonov ali krajev.

(Konec.)

Gosp. Helferich zagovarja ozke ogone dalje takole: „Setev se na ozkih ogonih bolje opravlja“.

Nasprotnik pa mu zavrača: „kako se more ral hvaliti, na kateri se celó z mašino sejati in pose- tev še popolnoma povleči ne more!“

„Z oskimi ogoni se hitreje orje“ — pravi njih zagovornik. Nasprotnik pa terdi, da se mu to le zdi, da pa ni res, in če bi tudi tako bilo, je vsako, če še tako hitro oranje malo prida, ako je polje potem slabo obdelano.

Zagovornik dalje pravi, da se žitu na ozkih ogonih dobro gnoji; nasprotnik pa pravi, da ravno to je ena naj večjih napak ozkih ogonov, da se gnoj na njih prelahko in prehitro posuši in svojo moč zgubi.

„Tudi pirnica se zatara po ozkih ogonih — pravi zagovornik — ker njiva ni tako na ravnem obdelana, kakor na širokih ogonih, kjer se pirnica lože razraša“.

Na to odgovarja nasprotnik, da to je laž, ki jo bo le tisti verjel, ki še ni vidil njive z ozkimi ogoni čez in čez zarašene s pirnico.

Dalje terdi zagovornik: „da na njivo z ozkimi ogoni več rôse pada, ker s tem, da ima vsaka brazda dvé platí, postane njiva dvakrat tako ve- lika, kakor je, če je na ravno (na ploh) zorana; če je prostor njive po ozkih ogonih dvakrat večji, je lahko zapopasti — pravi zagovornik — da tudi dvakrat več rôse popije“.

Nasprotnik mu na to odgovarja, da ne taji gotove matematične resnice, da dvé platí kakega trivogla skupej ste večje kot je tretja, vendar je tudi do dobrega dognana matematična resnica, da na obéh platéh naklonjene ravnine (to je, take, ktera od zgorej doli visi) na nobeno vižo nima več žit- nih bilk prostora, kakor na pod njima ležeči rav- nini. Če pa na ozkih ogonih ninič več prostora za žito, ga tudi več za rôso ne bo. Pa recimo — pravi nasprotnik ozkih ogonov — da je zavolj rôse vse tako, kakor zagovornik terdi, vendar moramo temu nasproti govoriti, da sicer dobro spoznamo veliko dobroto rôse, da je pa vendar tudi višje ne cenimo, kakor zasluži, in da, če na dobroto rôse gledamo, ne preziramo druge škode, ki jo napravljajo ozki ogoni. Ali bo umen gospodar go- loba izpustil, da bo vrabca vjel? Menim da ne! Slabo bi bilo, če bi gospodar hotel po ozkih ogo- nih rôso loviti, — in če bi je res po ozkih ogonih več vjel, bi jo vendar slabo opravil, ako bi ravno po njih pripustil, da sončna vročina bi njivo huje prepekala in da bi jo vetrovi prepihovali in hitreje posušili, ki od dvéh strani imajo večjo moč do nakupičenih ogonov“.

„Pa se na ozkih ogonih zito bolje ukorenini“ — pravi zagovornik dalje. — „Tudi to je prazna“ — odgovori nasprotnik — „in ne more biti razun pri nekterih sadežih, ki tudi po stranéh več ko- reninic razprostirajo. Pa kaj pomaga samo to, če je mogoče, da se rastline bolje ukoreniniti zamo- rejo, če pa njivi potrebne mokrote (vlage) manjka, in to je ravno naj večja in stanovitna napaka ozkih ogonov“.

„Le edíno to je škoda pri ozkih ogonih — pravi zagovornik sam“ — da se na njih ne dá žito in detelja kositi, ampak da se vselej mora žeti. Pa v nekterih krajih — pravi — kjer imajo teško zemljo in ker jim ni na tem ležeče, ali stern po žetvi ostane dolga ali kratka, kosijo žito tudi na ozkih ogonih“.

„Ta košnja mora pač lepo delo biti!“ — za- vrača nasprotnik.

„Detelja se mora res na ploh sejati in ne na ozke ogone“ — pravi zagovornik na zadnje, — ali na prav lahki pešeni zemlji sadé kmetovavci namest detelje raji peso, repo, turšico, pape- ževo repico“.

„Kaj! — zagromí nasprotnik ozkih ogonov — na prav lahko pešeno zemljo naj se sadi pesa in turšica!! Kdor kaj tacega priporoča, tak naj le zagovarja ozke ogone, — tak naj tudi terdi, da solnce se vertí okoli zemlje! — tak naj pa tudi rakom žvižga; morebiti mu bojo plesati začeli!“

Še nekaj od sončnic.

Od gosp. mojstra Jurja Pajka, ki vedno pridno in umno napreduje v kmetijstvu, je prejel odbor kmetijske družbe te dni 3 sončnice s sledečim do- pisom:

„Nate 3 sončnice popolnoma zrele: eno večjo, druge dvé manjše! Mislim, da so edinega rusov- skega semena, kakor tista velika, ki jo je kme- tijska družba od sl. dežel. poglavarja prejela. Dobil sem preteklo spomlad pol bokala tega semena iz Tersta s pristavkom, da je ta sončnica neka po- sebno dobra vunanja sorta. Gosp. predsedniku kmetijske družbe, tudi gosp. Karlu Galle-tu in še drugim sem razdelil nekoliko semena, ki je sive barve in debelejše od našega domačega. Ne vém: ali so ti gospodje ga vsejali in kaj so pridelali. Jez sem pridelal na svojem vertu 18 sončnic za po- skušnjo, in ker je seme zares lepo, ga rad po- nudil, kdor ga drugo leto skusiti želi“.

Vredništvo, ki je vidilo seme po gosp. Pajku pridelanih sončnic, ne dvomi, da v 86. listu „No- víc“ omenjena sončnica je ravno tega plemena; seme je res posebno lepo in debelo, in vredno, da se zaplodi po več krajih.